

Veiligheidsaanbevelingen (S-zinnen)

De S-zinnen (safety-zinnen) zijn zinnen die de te nemen veiligheidsaanbevelingen opsommen. De S-zinnen moeten op het etiket van de verpakking staan.

- S 1 Achter slot bewaren.
- S 2 Buiten bereik van kinderen bewaren.
- S 3 Op een koele plaats bewaren
- S 4 Verwijderd van woonruimten opbergen.
- S 5 Onder ... houden (geschikte vloeistof opgegeven door fabrikant).
- S 6 Onder ... houden (inert gas door fabrikant op te geven).
- S 7 In goed gesloten verpakking bewaren.
- S 8 Verpakking droog houden.
- S 9 Op een goed geventileerde plaats bewaren.
- S 12 De verpakking niet hermetisch sluiten.
- S 13 Verwijderd houden van eet- en drinkwaren en van diervoeder.
- S 14 Verwijderd houden van ... (in te vullen door de fabrikant).
- S 15 Verwijderd houden van warmte.
- S 16 Verwijderd houden van ontstekingsbronnen.
- S 17 Verwijderd houden van brandbare stoffen.
- S 18 Verpakking voorzichtig behandelen en openen.
- S 20 Niet eten of drinken tijdens gebruik.
- S 21 Niet roken tijdens gebruik.
- S 22 Stof niet inademen.
- S 23 Gas/rook/damp/spuitnevel (de toepasselijke term(-en) aangeven) niet inademen.
- S 24 Contact met de huid vermijden.
- S 25 Contact met de ogen vermijden.
- S 26 Bij contact met de ogen onmiddellijk met overvloedig water afspoelen en deskundig medisch advies inwinnen.
- S 27 Verontreinigde kleding onmiddellijk uittrekken.
- S 28 Na contact met de huid onmiddellijk wassen met veel ... (aan te geven door de fabrikant).
- S 29 Afval niet in de gootsteen werpen.
- S 30 Nooit water op deze stof gieten.
- S 33 Maatregelen treffen tegen ontladingen van statische elektriciteit.
- S 36 Deze stof en de verpakking op veilige wijze afvoeren.
- S 37 Draag geschikte handschoenen.
- S 38 Bij ontoereikende ventilatie een geschikt ademhalingsbeschermingsmiddel dragen.
- S 39 Een beschermingsmiddel voor de ogen/voor het gezicht dragen.
- S 40 Voor de reiniging van de vloer en alle voorwerpen verontreinigd met dit materiaal ... gebruiken (aan te geven door de fabrikant).
- S 41 In geval van brand en/of explosie inademen van rook vermijden.
- S 42 Tijdens de ontsmetting/bespuiting (de toepasselijke term(-en) aangeven) een geschikt ademhalingstoestel dragen.
- S 43 In geval van brand ... gebruiken (blusmiddelen aan te duiden door de fabrikant; indien water het risico vergroot toevoegen: 'Nooit water gebruiken').

- S 45 In geval van ongeval of indien men zich onwel voelt, onmiddellijk een arts raadplegen (indien mogelijk hem dit etiket tonen).
- S 46 In geval van inslikken onmiddellijk een arts raadplegen en verpakking of etiket tonen.
- S 47 Bewaren bij een temperatuur beneden ... °C (aan te geven door de fabrikant).
- S 48 Inhoud vochtig houden met ... (middel aan te geven door de fabrikant).
- S 49 Uitsluitend in de oorspronkelijke verpakking bewaren.
- S 50 Niet vermengen met ... (aan te geven door de fabrikant).
- S 51 Uitsluitend op goed geventileerde plaatsen gebruiken.
- S 52 Niet voor gebruik op grote oppervlakken in woon- en verblijfruimten.
- S 53 Blootstelling vermijden – vóór gebruik speciale aanwijzingen raadplegen.
- S 56 Niet in het riool of het milieu lozen, naar een erkend afvalinzamelpunt brengen.
- S 57 Neem passende maatregelen om verspreiding in het milieu te voorkomen.
- S 59 Raadpleeg de fabrikant/leverancier voor informatie over terugwinning/recycling.
- S 60 Deze stof en/of verpakking als gevaarlijk afval afvoeren.
- S 61 Voorkom lozing in het milieu. Vraag om speciale instructies/Veiligheidskaart.
- S 62 Bij inslikken niet het braken opwekken; direct een arts raadplegen en de verpakking of het etiket tonen.

Gecombineerde S-zinnen

S-zinnen kunnen in combinaties voorkomen. Enkele gangbare voorbeelden:

- S 1/2 Achter slot en buiten bereik van kinderen bewaren.
- S 3/9 Op een koele en goed geventileerde plaats bewaren.
- S 3/7/9 Gesloten verpakking op een koele en goed geventileerde plaats bewaren.
- S 7/9 Gesloten verpakking op een goed geventileerde plaats bewaren.
- S 7/8 Droog houden en in een goed gesloten verpakking bewaren.
- S 20/21 Niet eten, drinken of roken tijdens gebruik.
- S 24/25 Contact met de ogen en de huid vermijden.
- S 36/37 Draag geschikte handschoenen en beschermende kleding.
- S 36/39 Draag geschikte beschermende kleding en een beschermingsmiddel voor de ogen/voor het gezicht.
- S 37/39 Draag geschikte handschoenen en een beschermingsmiddel voor de ogen/voor het gezicht.
- S 36/37/39 Draag geschikte beschermende kleding, handschoenen en een beschermingsmiddel voor de ogen/voor het gezicht.
- S 3/14 Bewaren op een koele plaats, verwijderd van ... (stoffen waarmee contact vermeden dient te worden, aan te geven door de fabrikant).
- S 3/9/14 Bewaren op een koele, goed geventileerde plaats, verwijderd van ... (stoffen, waarmee contact vermeden dient te worden, aan te geven door de fabrikant).
- S 3/9/49 Uitsluitend in oorspronkelijke verpakking bewaren op een koele goed geventileerde plaats.
- S 3/9/14/49 Uitsluitend in de oorspronkelijke verpakking bewaren op een koele goed geventileerde plaats, verwijderd van ... (stoffen waarmee contact vermeden dient te worden, aan te geven door de fabrikant).
- S 47/49 Uitsluitend in de oorspronkelijke verpakking bewaren bij een temperatuur beneden ... °C (aan te geven door de fabrikant).

Bijzondere gevaren (R-zinnen)

Voor de gevaren bij het werken met bepaalde stoffen zijn risicozinnen (R-zinnen) ontwikkeld. De R-zinnen moeten op het etiket van de verpakking staan.

R 1	In droge toestand ontplofbaar.
R 2	Ontploffingsgevaar door schok, wrijving, vuur of andere ontstekingsoorzaken.
R 3	Ernstig ontploffingsgevaar door schok, wrijving, vuur of andere ontstekingsoorzaken.
R 4	Vormt met metalen zeer gemakkelijk ontplofbare verbindingen.
R 5	Ontploffingsgevaar door verwarming.
R 6	Ontplofbaar met en zonder lucht.
R 7	Kan brand veroorzaken.
R 8	Bevordert de ontbranding van brandbare stoffen.
R 9	Ontploffingsgevaar bij menging met brandbare stoffen.
R 10	Ontvlambaar.
R 11	Licht ontvlambaar.
R 12	Zeer licht ontvlambaar.
R 14	Reageert heftig met water.
R 15	Vormt licht ontvlambaar gas in contact met water.
R 16	Ontploffingsgevaar bij menging met oxiderende stoffen.
R 17	Spontaan ontvlambaar in lucht.
R 18	Kan bij gebruik een ontvlambaar/ontplofbaar damp/luchtmengsel vormen.
R 19	Kan ontplofbare peroxide vormen.
R 20	Schadelijk bij inademing.
R 21	Schadelijk bij contact met de huid.
R 22	Schadelijk bij opname door de mond.
R 23	Vergiftig bij inademing.
R 24	Vergiftig bij contact met de huid.
R 25	Vergiftig bij opname door de mond.
R 26	Zeer vergiftig bij inademing.
R 27	Zeer vergiftig bij opname door de huid.
R 28	Zeer vergiftig bij opname door de mond.
R 29	Vormt vergiftig gas in contact met water.
R 30	Kan bij gebruik licht ontvlambaar worden.
R 31	Vormt vergiftige gassen in contact met zuren.
R 32	Vormt zeer vergiftige gassen in contact met zuren.
R 33	Gevaar voor cumulatieve effecten
R 34	Veroorzaakt brandwonden.
R 35	Veroorzaakt ernstige brandwonden.
R 36	Irriterend voor de ogen.
R 37	Irriterend voor de ademhalingswegen.
R 38	Irriterend voor de huid.
R 39	Gevaar voor ernstige onherstelbare effecten.
R 40	Onherstelbare effecten zijn niet uitgesloten.
R 41	Gevaar voor ernstig oogletsel.
R 42	Kan overgevoeligheid veroorzaken bij inademing.

R 43	Kan overgevoeligheid veroorzaken bij contact met de huid.
R 44	Ontploffingsgevaar bij verwarming in afgesloten toestand.
R 45	Kan kanker veroorzaken.
R 46	Kan erfelijke genetische schade veroorzaken.
R 48	Gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling.
R 49	Kan kanker veroorzaken bij inademing.
R 50	Zeer giftig voor in het water levende organismen.
R 51	Vergiftig voor in het water levende organismen.
R 52	Schadelijk voor in het water levende organismen.
R 53	Kan in het aquatisch milieu op langere termijn schadelijke effecten veroorzaken.
R 54	Vergiftig voor planten.
R 55	Vergiftig voor dieren.
R 56	Vergiftig voor bodemorganismen.
R 57	Vergiftig voor bijen.
R 58	Kan in het milieu op lange termijn schadelijke effecten veroorzaken.
R 59	Gevaarlijk voor de ozonlaag.
R 60	Kan de vruchtbaarheid schaden.
R 61	Kan het ongeboren kind schaden.
R 62	Mogelijk gevaar voor verminderde vruchtbaarheid.
R 63	Mogelijk gevaar voor beschadiging van het ongeboren kind.
R 64	Kan schadelijk zijn via de borstvoeding.

Gecombineerde R-zinnen

R-zinnen kunnen in combinaties voorkomen. Enkele gangbare voorbeelden:

R 14/15	Reageert heftig met water en vormt daarbij licht ontvlambaar gas.
R 15/29	Vormt giftig en licht ontvlambaar gas in contact met water.
R 20/21	Schadelijk bij inademing en bij contact met de huid.
R 21/22	Schadelijk bij contact met de huid en bij opname door de mond.
R 20/22	Schadelijk bij inademing en opname door de mond.
R 20/21/22	Schadelijk bij inademing, opname door de mond en contact met de huid.
R 23/24	Vergiftig bij inademing en bij contact met de huid.
R 24/25	Vergiftig bij contact met de huid en bij opname door de mond.
R 23/25	Vergiftig bij inademing en opname door de mond.
R 23/24/25	Vergiftig bij inademing, opname door de mond en contact met de huid.
R 26/27	Zeer giftig bij inademing en bij contact met de huid.
R 27/28	Zeer giftig bij contact met de huid en bij opname door de mond.
R 26/28	Zeer giftig bij inademing en opname door de mond.
R 26/27/28	Zeer giftig bij inademing, opname door de mond en contact met de huid.
R 36/37	Irriterend voor de ogen en de ademhalingswegen.
R 37/38	Irriterend voor ademhalingswegen en de huid.
R 36/38	Irriterend voor de ogen en de huid.
R 36/37/38	Irriterend voor de ogen, de ademhalingswegen en de huid.
R 39/23	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing.
R 39/24	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij contact met de huid.

- R 39/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij opname door de mond.
- R 39/23/24 Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en contact met de huid.
- R 39/23/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en opname door de mond.
- R 39/24/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij contact met de huid en opname door de mond.
- R 39/23/24/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing, aanraking door de huid en opname door de mond.
- R 39/26 Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing.
- R 39/27 Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij contact met de huid.
- R 39/28 Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij opname door de mond.
- R 39/26/27 Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en contact met de huid.
- R 39/26/28 Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en opname door de mond.
- R 39/27/28 Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij contact met de huid en opname door de mond.
- R 39/26/27/28 Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing, contact met de huid en opname door de mond.
- R 40/20 Schadelijk: bij inademing zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten.
- R 40/21 Schadelijk: bij contact met de huid zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten.
- R 40/22 Schadelijk: bij opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten.
- R 40/20/21 Schadelijk: bij inademing en contact met de huid zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten.
- R 40/20/22 Schadelijk: bij inademing en opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten.
- R 40/21/22 Schadelijk: bij contact met de huid en opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten.
- R 40/20/21/22 Schadelijk: bij inademing, contact met de huid en opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten.
- R 42/43 Kan overgevoeligheid veroorzaken bij inademing of contact met de huid.
- R 48/20 Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing.
- R 48/21 Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan contact met de huid.
- R 48/22 Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan opname door de mond.
- R 48/20/21 Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing en contact met de huid.
- R 48/20/22 Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing en opname door de mond.
- R 48/21/22 Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan contact met de huid en opname door de mond.
- R 48/20/21/22 Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing, contact met de huid en opname door de mond.
- R 48/23 Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing.

- R 48/24 Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan contact met de huid.
- R 48/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan opname door mond.
- R 48/23/24 Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing en contact met de huid.
- R 48/23/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing en opname door de mond.
- R 48/24/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan contact met de huid en opname door de mond.
- R 48/23/24/25 Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling aan inademing, contact met de huid en opname door de mond.
- R 50/53 Zeer vergiftig voor in het water levende organismen; kan in het aquatisch milieu op lange termijn schadelijke effecten veroorzaken.
- R 51/53 Vergiftig voor in het water levende organismen; kan in het aquatisch milieu op lange termijn schadelijke effecten veroorzaken.
- R 52/53 Schadelijk voor in het water levende organismen; kan in het aquatisch milieu op lange termijn schadelijke effecten veroorzaken.

Lijst van gebruikte afkortingen

AFFF	Anti Foam Forming Fluid
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau
ARBO	arbeidsomstandigheden
ASA	anti stagic agent
BHV	bedrijfshulpverlening
CE	Contrôle Européenne
EBB(-model)	Europoort Botlek Belangen
ECABO	economisch/administratief beroepsonderwijs, kenniscentrum beroepsonderwijs bedrijfsleven
EG	Europese Gemeenschap
EHBO	eerste hulp bij ongelukken
EU	Europese Unie
EVO	Eigen Vervoer Organisatie: vereniging van en voor verladers, ontvangers en eigen vervoerders, gespecialiseerd in logistiek
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
LEL	Lower Explosion Limit (onderste explosiegrens)
LPG	Liquefied Petroleum Gas, brandstof voor auto's
MAC	Maximaal Aanvaarde Concentratie
MSDS	material safety data sheet (veiligheidsinformatieblad)
NEN	Nederlands Normalisatie Instituut en Nederlands Elektrotechnisch Comité vormen samen het NEN
(NEN-)EN	Europese Norm
NCVB	Nederlands Centrum voor Beroepsziekten
OPS	Organisch Psycho Syndroom (schildersziekte)
PAGO	periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek
PBM	persoonlijke beschermingsmiddelen
ppm	parts per million
PVT	personeelsvertegenwoordiging
RIE	risico-inventarisatie en -evaluatie
R-zinnen	(Risk) beschrijven de gevaren
SSVV	Stichting Samenwerken Voor Veiligheid
S-zinnen	(Safety) geven de veiligheidsmaatregelen aan
SZW	(ministerie van) Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TGG	tijd gewogen gemiddelde
UEL	Upper Explosion Limit (bovenste explosiegrens)
VCA	VGM Checklist Aannemers
VGW(M)	Veiligheid Gezondheid Welzijn (Milieu)
WMS	Wet Milieugevaarlijke Stoffen

Om verder te gaan

Aansluitend aan de lessen geven we per hoofdstuk een aantal verwijzingen naar meer schriftelijke informatie en organisaties. Daarna volgen verwijzingen naar handboeken, vakbladen en adressen. Er is een veelheid aan arbo-informatiebronnen. De opzet van deze verwijzingslijst is niet om volledig te zijn of een voorkeur aan te geven. Zoek bij voorkeur zo veel mogelijk bij verschillende uitgevers.

Les 1 Wetgeving

Arbowet. Den Haag: Sdu.

Het Compleet Arboregelgevingboek. Zeist: Kerckebosch.

AI-blad Arbo- en verzuimbeleid. Den Haag: Sdu.

Inspectiemethode arbeidsomstandigheden. Zeist: Kerckebosch.

Normenboek. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

De Arbokolom. Zeist: Kerckebosch

Organisaties

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / Arbeidsinspectie

Nederlands normalisatie-instituut NEN

Zie adreslijst.

Les 2 Veilig werken

Arbojaarboek. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Veiligheid voor Operationeel leidinggevenden. Zeist: Kerckebosch.

Organisaties

NVVK, Nederlandse Vereniging voor Veiligheidskunde

Stichting Arbouw

TNO Kwaliteit van Leven

Zie adreslijst.

Les 3 Gevaarlijke stoffen

Nationale MAC lijst. Den Haag: Sdu.

Arbojaarboek. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

AI-6 Werken met kankerverwekkende stoffen en processen. Den Haag: Sdu.

AI-25 Preventie van ongevallen door gevaarlijke stoffen. Den Haag: Sdu.

AI-26 Veiligheidsinformatiebladen en werkplek etikettering. Den Haag: Sdu.

AI-28 Veilig werken met bestrijdingsmiddelen. Den Haag: Sdu.

AI-31 Gevaarlijke stoffen. Den Haag: Sdu.

CPR-richtlijnen. Den Haag: Sdu.

Praktijkguiden Arbeidshygiëne. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Chemiekaartenboek, Den Haag: ten Hagen & Stam, uitgevers.

Organisaties

Nationaal Vergiftigingen Informatie Centrum (uitsluitend informatie aan artsen, apothekers, dierenartsen en overheidsinstellingen).

Voorlichtingscentrum Nederlandse Kankerbestrijding.
KNCV, Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging.
NVvA, Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne.
Zie adreslijst.

Les 4 Brand en explosie

Handboek milieuvergunningen. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
Arbojaarboek. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
CPR-richtlijnen. Den Haag: Sdu.

Organisaties

NIBRA, Nederlands Instituut voor Brandweer en Rampenbestrijding.
Zie adreslijst.

Les 5 Besloten ruimten

AI-5 Veilig werken in besloten ruimten. Den Haag: Sdu.

Organisaties

Arbeidsinspectie.
Zie adreslijst.

Les 6 Gereedschappen en elektriciteit

AI-11 Machineveiligheid, afschermingen en beveiligingen. Den Haag: Sdu.
AI-29 Fysieke belasting bij het werk. Den Haag: Sdu.
Veiligheid van Arbeidsmiddelen. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
Normenboek. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
Veiligheidszakboekje. Arnhem: PBNA/Elsevier.
Zakboek VCA in de praktijk. Zeist: Uitgeverij Kerckebosch

Organisaties

Aboma Keboma
Zie adreslijst.

Les 7 Lasten verplaatsen

AI-14 Bedrijfsruimten, inrichting transport en opslag. Den Haag: Sdu.

AI-17 Hijs en hefgereedschap en veilig hijsen. Den Haag: Sdu.

AI-21 Rolsteigers. Den Haag: Sdu.

AI-29 Fysieke belasting bij het werk. Den Haag: Sdu.

Veiligheidszakboekje. Amsterdam: PBNA/Elsevier.

Organisaties

Aboma Keboma.

EVO.

SBW opleidingscentrum Infra.

Zie adreslijst.

Les 8 Werken op hoogte

AI-15 Veilig werken op daken. Den Haag: Sdu.

AI-16 Beveiliging van wand en vloeropeningen. Den Haag: Sdu.

A-blad Platte daken. Amsterdam: Stichting Arbouw.

A-blad Steigerelementen. Amsterdam: Stichting Arbouw.

Veiligheidszakboekje. Amsterdam: PBNA/Elsevier.

Organisaties

Stichting Arbouw.

SBW.

Zie adreslijst.

Les 9 Jezelf beschermen

AI-3 Asbest. Den Haag: Sdu.

Cahiers Persoonlijke beschermingsmiddelen. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Organisaties

Arbodeskundigen/Arbodiensten.

Leveranciers (zie Arbojaarboek).

Zie adreslijst.

Enkele algemene arboboeken die jaarlijks worden bijgewerkt

Arbojaarboek, Kluwer:

bevat uitgebreide basisinfo met theoretische onderbouwing, uitgebreid adresoverzicht van organisaties (arbodiensten, adviesbureaus en opleidingsinstituten) en ook van leveranciers van veiligheidsmiddelen.

Praktijkids arbeidsveiligheid, Kluwer:

directe hulp bij inventarisatie en beperking van risico's.

Arbonormenboek, Kluwer:

geeft compacte informatie over veiligheidseisen voor uiteenlopende onderwerpen. Per onderwerp worden verwijzingen gegeven.

VCA Jaarboek, Kerckebosch:

geeft praktische ondersteuning voor VCA-audits, toolboxmeetings en adressen voor auditing en VCA-opleiding. Ook een overzicht van VCA-gecertificeerde bedrijven.

Tijdschriften om bij te blijven

Arbeidsomstandigheden. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Arbo Actueel. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Arbo Informatie. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Arbo & Milieu. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

BHV Magazine. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

VCA Nieuws. Zeist: Kerckebosch.

Adreslijst

3VO – Verenigde VerkeersVeiligheidsOrganisatie

Infocentrum 3VO, Huizermaatweg 600, Postbus 423, 1270 LN Huizen

tel. 035 524 88 00, fax 035 524 88 99

www.3vo.nl

info@3vo.nl

Aboma Keboma

Galvanistraat 1, Postbus 141, 6710 BC Ede

tel. 0318 63 14 81, fax 0318 63 20 13

www.aboma.nl

Antigifcentrum

p/a Hospitaal Centrum van de Basis Koningin Astrid

Bruynstraat 1, B-1120 Brussel

tel. 0032 70 245 245 (24 uur per dag voor iedereen bereikbaar)

www.poisoncentre.be

info@poisoncentre.be

Stichting Arbouw

La Guardiaweg 4, Postbus 8114, 1005 AC Amsterdam

tel. 020 580 55 80, fax 020 580 55 55; infolijn 0900 202 53 12

www.arbouw.nl

arbouw@arbouw.nl

Cedris

Brancheorganisatie sociale werkgelegenheid en arbeidsreïntegratie

Koninging Wilhelminalaan 3, Postbus 8051, 3503 RD Utrecht

tel. 030 290 68 00, fax 030 290 68 99

www.cedris.nl

info@cedris.nl

Centraal Orgaan Mechanisatiebedrijven

Koninklijke Metaalunie / COM, Einsteinbaan 1, Postbus 2600, 3430 GA Nieuwegein

tel. 030 605 33 44, fax 030 605 32 08

www.agridealers.com

info@agridealers.com

CUMELA Nederland

Nijverheidsstraat 13, Postbus 1156, 3860 BD Nijkerk

tel. 033 247 4901

www.cumela.nl

EVO

Kadelaan 6, Postbus 350, 2700 AJ Zoetermeer
tel. 079 346 73 46, fax 079 346 78 00

www.evo.nl

evo@evo.nl

ten Hagen & Stam, uitgevers

Postbus 34, 2501 AG Den Haag
tel. 070 304 68 30, fax 070 304 57 13

info@wkths.nl

Helicon Examenbureau

Laarweg 2a, Postbus 109, 6880 AC Velp
tel. 026 384 03 11, fax 026 384 03 15

www.helicon.nl

examenbureau.mv@hlcn.nl

IPC Groene Ruimte

Koningsweg 35, Postbus 393, 6800 AJ Arnhem
tel. 026 355 01 00, fax 026 455 56 29

www.ipcgroen.nl

info@ipcgroen.nl

Uitgeverij Kerckebosch

Julianalaan 65-67, Postbus 122, 3700 AC Zeist
tel. 030 698 42 22, fax 030 698 42 23

www.kerckebosch.nl

info@kerckebosch.nl

www.vcanieuws.nl

Uitgeverij Kluwer

Postbus 4, 2400 MA Alphen a/d Rijn
tel. 0172 46 66 33, fax 0172 47 59 33

www.arboonline.nl

info@kluwer.nl

KNCV, Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging

Burnierstraat 1, 2596 HV Den Haag
tel. 070 346 94 06, fax 070 361 51 97

www.knvc.nl

Adreslijst

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / Arbeidsinspectie

Anna van Hannoverstraat 4, 2595 BJ Den Haag
tel. 070 333 44 44 (dag en nacht), fax 070 333 40 02
tel. 0800 9051 (landelijk infonummer)
www.minszw.nl
info@min.szw.nl

Nationaal Vergiftigingen Informatie Centrum (uitsluitend informatie aan artsen, apothekers, dierenartsen en overheidsinstellingen)

Bezoekadres: Heidelberglaan 100, Utrecht; Postbus 1, 3720 BA Bilthoven
tel. 030 274 88 88, fax 030 254 15 11

Nederlands Instituut voor Bedrijfs hulpverlening (NIBHV)

Hoofdweg 240, 3067 GJ Rotterdam
tel. 010 289 28 88, fax 010 289 28 80
www.nibhv.nl
info@nibhv.nl

Nederlands normalisatie-instituut NEN

Vlinderweg 6, Postbus 5059, 2600 GB Delft
tel. 015 269 03 90, fax 015 269 01 90
www.nen.nl
e-mail: [contactmogelijkheid op website via webmaster](mailto:contactmogelijkheid@nen.nl)

NVvA, Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne

Luytelaer 20, Postbus 1762, 5602 BT Eindhoven
tel. 040 292 65 75, fax 040 248 07 11
www.arbeidshygiene.nl

Nederlandse Vereniging voor Lyme Patiënten

Briandstraat 50, 6372 BE Landgraaf
tel. 0900 210 0022 (Patiënten Telefoonteam)
www.lymevereniging.nl

NVVK, Nederlandse Vereniging voor Veiligheidskunde

Luytelaar 20, 5632 BG Eindhoven
tel. 040 248 03 23, fax 040 248 07 11
www.veiligheidskunde.nl
e-mail: nvvksecretariaat@planet.nl

NIBRA, Nederlands Instituut voor Brandweer en Rampenbestrijding

Kemperbergerweg 783, 6816 RW Arnhem

tel. 026 355 24 00, fax 026 351 50 51

www.nibra.nl

PBNA/Elsevier

IJssellaan 82, Postbus 9053, 6800 GS Arnhem

tel. 026 384 33 33, fax 026 384 33 99

www.elsevieropleidingen.nl

SBW opleidingscentrum infra

Ceintuurbaan 2, Postbus 440, 3840 AK Harderwijk

tel. 0341 43 68 00, fax 0341 43 69 99

www.sbwinfra.nl

info@sbwinfra.nl

Sdu Uitgevers

Christoffel Plantijnstraat 2, Postbus 20025, 2500 EA Den Haag

tel. 070 378 93 79, fax 070 385 27 89

www.sdu.nl

sdu@sdu.nl

SSVV (Stichting Samenwerken Voor Veiligheid)

Vlietweg 16, Postbus 443, 2260 AK Leidschendam

tel. 070 337 87 55, fax 070 337 87 56

www.ssvv.nl

info@ssvv.nl

Stigas

Postbus 115, 3454 ZJ De Meern

www.stigas.nl

veiligheid@stigas.nl

TNO Kwaliteit van Leven

Polarisavenue 151, Postbus 718, 2130 AS Hoofddorp

tel. 023 554 93 93, fax 023 554 93 94

www.arbeid.tno.nl

Adreslijst

Vereniging van Hoveniers en Groenvoerziens (VHG)

De Molen 30, Postbus 1010, 3990 CA Houten

tel. 030 659 56 62, fax 030 659 56 55

www.vhg.org

info@vhg.org

Voorlichtingscentrum Nederlandse Kankerbestrijding

Sophialaan 8, 1075 BR Amsterdam

tel. 020 570 05 00, fax 020 675 03 02

Gratis hulp- en informatielijn 0800-0226622

Het Zwarte Corps HZC / Bond van Machinepersoneel

Holterschans 28, Postbus 2060, 3430 CH Nieuwegein

tel. 030 600 60 70, fax 030 606 70 44

www.hzc.nl

info@hzc.nl

Toolboxenwijzer

Voor een VCA-gecertificeerd bedrijf is de toolbox de manier om de opgedane kennis over basisveiligheid per onderwerp verder met elkaar te bespreken voor de toepassing in de eigen praktijk. Door de toolboxmeeting wordt een veiligheidsonderwerp er weer eens uitgelicht. Het krijgt extra aandacht waar het gaat om praktijkrisico's en de bedrijfsveiligheidsregels.

Het is belangrijk dat de toolbox goed wordt voorbereid door iedereen die eraan meedoet, dat de vragen uit de praktijk aan de orde komen en dat de uitleg en werkafspraken ook worden genoteerd.

In het begin moet iedereen daar nog aan wennen. Daarom hebben we in dit boek een lijst opgenomen met toolboxonderwerpen waarover in het *VCA-Jaarboek* (Uitgeverij Kerckebosch) verdere uitleg en een praktijkvoorbeeld is opgenomen.

Toolboxonderwerpen

- De toolboxmeeting
- Ongevallen: voorkomen is beter dan genezen
- Noodmaatregelen bij ongevallen
- (Bijzondere) persoonlijke beschermingsmiddelen
- Oogbescherming
- Gehoorbescherming
- De veiligheidshandschoen
- Persoonlijke adembeschermingsmiddelen
- Veiligheidsschoenen
- Handgereedschap
- Voorzorgmaatregelen bij slijpwerkzaamheden
- Elektrische handgereedschappen
- Luchtslangen
- Veilig werken met elektriciteit
- Graafwerkzaamheden
- Veilig werken in besloten ruimten
- Ladders
- Stellingen en steigers
- Beveiliging bij openingen in vloeren en bordessen
- Brand- en explosiegevaar
- Handblussers
- Branddekens
- Behandeling van brandwonden
- De juiste houding bij tilwerkzaamheden
- Hijskranen
- Hijs- en takelmaterialen
- Veilig werken met gasflessen
- Lassen en branden
- Hogedruk-vloeistofreiniging
- De trapleer
- Bouttollen
- Lichamelijke klachten door verkeerd zitten
- Het bedrijfsmagazijn
- Veilig werken in het laboratorium
- Lawaai op de werkvloer
- Gezond werken in een goed verlichte omgeving
- Verkeersregels op het bedrijfsterrein
- Veilig laden en lossen
- Hijsen en takelen
- Werken met giftige dampen, gassen en stofnevel
- Elektriciteit
- Voetletsel
- Letsel aan vingers en handen
- Bouwliften
- Gezondheidszorg op de werkvloer